

Prof. dr Velimir Lj. Čerimović

PEJZAŽNA ARHITEKTURA

- 3D VIZIJA, ZNANJE I UČENJE -

LANDSCAPE ARCHITECTURE

- 3D VISION, KNOWLEDGE AND LEARNING -

Akadska misao
Beograd, 2016.

Naučno-stručna saradnja:

Srpska Kraljevska Akademija Inovacionih Nauka (SKAIN) www.skain.rs
Univerzitet „Union – Nikola Tesla“ - Arhitektonski fakultet Beograd;
www.unionnikolatesla.edu.rs

Prvi institut pejzažno-arhitektonsko-urbanističkog graditeljstva Srbije www.pipaugs.org.rs

Naučno-uređivači odbor:

Akademik prof. dr Ljubinko Ilić
Akademik prof. dr Nedeljko Dželetović
Akademik prof. dr Svetlana Stevović, naučni savetnik
Akademik prof. dr Dragan Lukić
Emeritus prof. dr Živko Sekulić

Recenzenti:

Akademik prof. dr Dragana Vasilski
Akademik prof. dr Sokol Sokolović
Prof. dr Vesna Zlatanović Tomašević
Prof. dr Maja Todorović Izquierdo
Prof. dr Ružica Bogdanović

Grafički prilozi:

Boris Stojnić, d.i.a.

Tehnička saradnja:

Tomislav Jovanović, programer

Lektura i korektura:

Milena Šećerović

Dizajn korica:

Zorica Marković, akademski slikar

Izdavač:

Akademsko misao, Beograd

Tiraž: 300 primeraka

ISBN 978-86-7466-632-6

NAPOMENA: Fotokopiranje ili umnožavanje na bilo koji način ili ponovno objavljivanje ove knjige u celini ili u delovima - nije dozvoljeno bez saglasnosti i pismenog odobrenja izdavača.

Akademik prof. dr Velimir Lj. Čerimović, redovni član SKAIN

SRPSKA KRALJEVSKA AKADEMIJA INOVACIONIH NAUKA (SKAIN)

www.skain.rs

UNIVERZITET "UNION – NIKOLA TESLA" - ARHITEKTONSKI FAKULTET

www.unionnikolatesla.edu.rs

PRVI INSTITUT PEJZAŽNO-ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKOG GRADITELJSTVA SRBIJE (PIPAUGS)

www.pipaugs.org.rs

Slika na naslovnoj strani: Park Kalemegdan Beograd: izvor:

<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=552656>

PEJZAŽNA ARHITEKTURA

- 3D VIZIJA, ZNANJE I UČENJE -

i vice versa:

UVOD U PLANIRANJE, PROJEKTOVANJE I IZGRADNJU

3D OBJEKATA PEJZAŽNE ARHITEKTURE

LANDSCAPE ARCHITECTURE

- 3D VISION, KNOWLEDGE AND LEARNING -

and vice versa:

INTRODUCTION TO THE PLANNING, DESIGN AND CONSTRUCTION

OF LANDSCAPE ARCHITECTURE 3D OBJECTS

Akademska misao

Beograd, 2016

PREDGOVOR

Rukopis (knjiga) pod naslovom „Pejzažna arhitektura 3D vizija, znanje i učenje” predstavlja savremenu i afirmativnu naučnu monografiju sa inovativnim, avangardnim i udžbeničkim performansama o istoriji i razvoju vrtno, parkovne i savremene pejzažne arhitekture, graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa od antike i srednjeg veka, sve do novog doba sa uvodom u aktuelno stanje razvoja u ovoj marginalizovanoj oblasti tokom moderne i postmoderne u 20-om i početkom 21. veka.

U vezi s tim, evidentno je da su na razvoj znanja i graditeljskog umeća o oblikovanju, modelovanju i izgradnji vrtova i parkova, pa posledično i stremljenjima i dostignućima u oblasti arhitekture, umetnosti i kulture pejzaža kroz graditeljsko-urbanu istoriju, delovali i uticali raznorodni socijalni, kulturni, graditeljski i umetnički procesi. Zato nije ni malo slučajno što su takve uzročno-posledične društveno-istorijske i graditeljsko-urbane aktivnosti doprinele razumevanju njihove vrtno-graditeljske suštine, ali i nastajanju i razvoju njihove arhetipske osnove, te graditeljsko-stilskih i kulturno-umetničkih modela vrtova i parkova, od kojih su neki onovremeno predstavljali vrtove nad vrtovima (Vrt u Edenu), ali i čudo antičkog sveta (Semiramidini vrtovi).

Potom su srednjovekovni, renesansni i barokni vrtovi i parkovi artikulisali usavršili elemente vrtno i parkovne arhitekture, graditeljstva, stvaralaštva, kulture i umetnosti koji su doprineli pojavi arhitektonski, graditeljski, stilski, umetnički i kulturološki vrednih modela vrtova i parkova u drugoj polovini 18. veka i tokom 19. veka, a 80-tih godina 20. veka došlo je do prve uspešne artikulacije savremenih pejzažno-arhitektonsko-umetničkih dostignuća koja su afirmisala model parka za 21. vek (Park la vilete).

Ipak, socijalni, kulturni, umetnički i graditeljski procesi, stremljenja i dostignuća tokom moderne i postmoderne od Bauhauusa pa sve do 80-tih godina 20. veka, nisu bili povoljni za razvoj vrtnih i parkovnih stremljenja i vrednosti, što je u toj pojavnosti i za pejzažnu arhitekturu kriznoj i restriktivnoj fazi, dovelo do marginalizacije, zatim do jednostrane biologizacije, ekologizacije i 2D edukacije pod plaštom hortikulture na šumarskim i poljoprivrednim fakultetima u Srbiji i drugim zemljama u užem i širem okruženju.

Rezultat toga jeste jednostrano i neodrživo izuzimanje i ekskomunikacija vrtno, parkovne i savremene pejzažne arhitekture iz oblasti i okrilja gradograditeljstva, iako je ona u toj sferi participirala i paticipira zajedno sa arhitekturom i urbanizmom kroz graditeljsko-urbanu istoriju. Naime i šta više, ona se javlja kao prethodnica u osnivanju mnogih gradova, a to znači da im je udahnila makro i mikro urbanističku osnovu i dimenziju (Versaj, Sankt Peterburg, Karlsruhe i dr.). Istovremeno, to znači da su vrtna, parkovna i savremena pejzažna arhitektura, graditeljstvo, stvaralaštvo, kultura i umetnost u kontinuitetu pripadale, gradograditeljstvu, odnosno istom pripadaju i danas, a pripadaće i u budućnosti.

U takvim okolnostima, 80-tih godina 20. veka pod okriljem integrativnog urbanističkog i prostornog planiranja, ipak afirmišu se naučna i stručna istraživanja na 3D osnovama o fizičkim strukturama urbane aglomeracije, što je samo na individualnom tj. vaninstitucionalnom planu podstaklo i afirmisalo izučavanje vrtno, parkovne i savremene pejzažne arhitekture, graditeljstva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa, umesto dosadašnje kvazistručne 2D edukacije, 2D regulative i 2D traktata o virtuelnom tzv. podizanju tzv. zelenih površina i uvek pseudošnog tzv. zelenila.

Bile su to naučno-istraživačke aktivnosti entuzijaste i autora ove publikacije, koji je već od 70-tih godina 20. veka započeo strpljive analize, da bi nakon 80-tih godina 20. veka uočio i prepoznao uzakonjenu, ali posve spekulativnu, kvazistručnu i neodrživu pseudourbanu paradigmu

„3D = 2D i obratno” i 2D antisistem tzv. zelenih površina i tzv. zelenila. Nakon toga, više nije bilo teško prepoznati da su tzv. zelenopovršinski ili 2D antisistemi i neobjekti virtualne i kvazistručne tvorevine, i da su one u stvari „proizvod” 2D edukovanih pejzažnih arhitekata, zatim 2D urbanista, 2D planera, 2D arhitekata i 2D zakonodavaca. To jasno pokazuje da 2D tvorevine nemju ni kulturni, ni graditeljski identitet, ni umetničku rezonancu, ni fizički subjektivitet i kapacitet, ni urbanosredinski bonitet, ni plansko-urbanistički legalitet, i one u konačnosti nisu i ne mogu biti 3D objekti vrtne, parkovne ili savremene pejzažne arhitekture. Na kraju, u drugoj deceniji 21. veka, ovakav integrativan i savremeni 3D pristup entuzijaste i autora ove publikacije, doprineo je utvrđivanju i afirmaciji savremenih načela o tipologiji i razvijanju 3D vizija, znanja i učenja o planiranju, projektovanju i izgradnji 3D objekata pejzažne arhitekture.

Navedene činjenice nedvosmisleno pokazuju da je rukopis (knjiga) „Pejzažna arhitektura 3D vizija, znanje i učenje” napisana za sve studente arhitekture, pejzažne arhitekture, urbanističkog i prostornog planiranja na univerzitetima u Srbiji i drugim univerzitetima u njenom neposrednom (bivša SFRJ), pa i širem (regionalnom) okruženju.

Isto tako, ovo je prva ikad napisana knjiga čiji je osnovni cilj i predmet rada artikulisanje, afirmisanje, izučavanje i ovladavanje savremenim 3D vizijama, znanjima i učenjem o vrtnoj, parkovnoj i savremenoj pejzažnoj arhitekturi, graditeljstvu, stvaralaštvu, kulturi, umetnosti i kulturno-parkovnom nasleđu i to u funkciji planiranja, projektovanja i izgradnje 3D struktura, objekata ili artefakata pejzažne arhitekture. Znači, predmet rada u ovoj naučno-monografskoj publikaciji nisu nikakve tzv. zelene površine i tzv. zelenilo, već naprotiv, to su dosad malo poznati i nedovoljno istraženi i proučeni 3D objekti, vrednosti i dostignuća vrtne, parkovne i savremene pejzažne arhitekture, graditeljstva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovne baštine.

Dakako, ovo raritetno i unikatno autorsko monografsko delo ima sve elemente prve, istorijske, inovativne, avangardne i udžbenički vredne publikacije iz koje defakto zrači sva potrebna pokretačka snaga i energija budućnosti u vezi s 3D vizijama, znanjem i učenjem o vrtnoj, parkovnoj i savremenoj pejzažnoj arhitekturi, graditeljstvu, kulturi, umetnosti i kulturno-parkovnoj baštini.

To afirmiše i njenu izdavačku posebnost i ekskluzivitet, koji će s razlogom pripasti njenom prvom izdavaču.

Recenzenti su: Prof. Ružica Bogdanović, Prof. Dragana Vasilski, Prof. Vesna Zlatanović Tomašević i Prof. Maja Todorović Izquierdo.

Rukopis ima 537 str., 602 fotografije, 529 fusnota, 4 tabele i brojnu literaturu od 178 jedinica.

Akademik, prof. dr Velimir Čerimović

SADRŽAJ:

I. OPŠTI UVOD	1
1.1. Uvod u 3D vizuju, znaje i učenje o pejzažnoj arhitekturi	1
1.2. Od prvobitne vrtne i parkovne arhitekture do pejzažne arhitekture	5
1.3. Uvod prema 3D pojmovnom i pojavnom smislu pejzažne arhitekture	8
II. RAZVOJ PEJZAŽNE ARHITEKTURE KROZ GRADITELJSKO-URBANU ISTORIJU	11
2.1. Antika	11
2.1.1. Organizacija kuće i kućišta i ambijentalne intervencije	11
2.1.2. Pejzažno građena i oblikovana dela pejzažne arhitekture	12
2.1.3. Mit o rajuu	14
2.1.4. Antičko vrtno i parkovno graditeljstvo i arhitektura	16
2.1.4.1. Vrtovi i parkovi Mesopotamije	17
2.1.4.2. Vrtovi i parkovi Egipta	20
2.1.4.3. Vrtovi i parkovi Grčke	25
2.1.4.4. Vrtovi i parkovi Rima	30
2.2. Srednji vek	38
2.2.1. Vrtovi i parkovi srednjeg veka	38
2.2.2. Šema idealnog srednjovekovnog vrta prema Pjetru da Kreščenziju	42
2.2.3. Raznovrsni tipovi srednjovekovnih vrtova, oblikovnih i građevnih elemenata	43
2.2.4. Islamska vrtna i parkovna kultura i tradicija (8-15. vek)	46
2.2.5. Kineska vrtna i parkovna kultura i tradicija	52
2.2.5.1. Kineski vrtovi i parkovi na nivou visokog umetničkog senzibiliteta	53
2.2.5.2. Kineski vrtovi i parkovi imaju posebnu simboliku	55
2.2.6. Japanska vrtna i parkovna kultura i tradicija	57
2.2.6.1. Razvojne faze japanske vrtne i parkovne kulture i tradicije	59
2.2.6.2. Novi stilovi u japanskoj vrtnoj kulturi i tradiciji	62
2.2.7. Italijanski renesansni vrtovi i parkovi i njihove neodržive konotacije i metafore	64
2.2.7.1. Pejzažna arhitektura kao prethodnica novih renesansnih vizija	67
2.2.7.2. Evolutivni razvoj renesansnih vrtova i parkova	70
2.2.7.3. Renesansna vrtna arhitektura kao prethodnica prvih botaničkih vrtova	74
2.2.7.4. Francuski renesansni vrtovi i parkovi	77
2.2.7.5. Renesansni vrtovi i parkovi u drugim evropskim zemljama	83
2.3. Novo doba	87
2.3.1. Italijanski barokni vrtovi i parkovi	87
2.3.2. Francuski barokni vrtovi i parkovi	89
2.3.2.1. Barokni oblikovni, ukrasni i sadržajni elementi	95
2.3.2.2. Barokni vrtovi i parkovi kao urbane dominante	100
2.3.2.2.1. Novo shvatanje prostora i tzv. rekonstrukcija Parka Tašmajdan u Beogradu	103
2.3.3. XIX vek	104
2.3.3.1. Engleski pejzažni vrtovi i parkovi	104
2.3.3.2. Pobedonosni pohod pejzažnog stila	105
2.3.3.2.1. Kritika baroknog te uzdizanje i kritika pejzažnog stila	106
2.3.3.2.2. Razvoj pejzažnog stila u Engleskoj	109
2.3.3.2.3. Predromantičarski stil (1730-1750. g.)	110
2.3.3.2.4. Pejzažno-predeoni („prirodni“) stil (1730-1820. g.)	111
2.3.3.2.5. Romantičarski – piktoresni i viktorijanski stil (od polovine 19. veka)	113
2.3.3.2.6. Eklektički - mešoviti (miks) stil	115
2.3.3.2.7. Pejzažni realizam	116

2.3.3.2.8. Prosvetiteljski naturalizam.....	117
2.3.3.3. Pejzažni parkovi.....	117
2.3.3.4. Vrtna i parkovna arhitektura 19. veka.....	123
2.3.3.5. Nove i vredne tipološke strukture pejzažne arhitekture.....	124
2.3.3.5.1. Nove vrtne, parkovne ili pejzažno-urbane dominante Pariza.....	127
2.3.3.5.2. Nove vrtne, parkovne ili pejzažno-urbane dominante u Nemačkoj i Austriji.....	129
2.3.3.5.3. Nove vrtne, parkovne ili pejzažno-urbane dominante u Americi.....	131
2.3.4. XX vek.....	133
2.3.4.1. Secesijski vrtovi i parkovi.....	133
2.3.4.2. Art-nuvo – Gaudi – i Park Guelj.....	137
2.3.4.3. Pejzažna arhitektura 20. veka – rana moderna (1920-1940.).....	139
2.3.4.3.1. Prvi kubistički vrtovi.....	139
2.3.4.3.2. Nagoveštaji ekotvornog i gradotvornog oblikovanja modernih vrtova.....	140
2.3.4.3.3. Štokholmska škola pejzažne arhitekture.....	143
2.3.4.3.4. Pejzažna arhitektura 20. veka – moderna (1940-1980.).....	144
2.3.4.3.5. Bez egzaktnog pristupa pejzažno građenim fizičkim strukturama u doba moderne.....	148
2.3.4.3.6. Modernistička skromnost kompozicionih obeležja pejzažne arhitekture.....	149
2.3.4.3.7. Moderna kompoziciona obeležja pejzažne arhitekture između utopije i stvarnosti.....	150
2.3.4.3.8. Planiranje pejzažno-urbanih struktura tokom moderne.....	151
2.3.4.3.9. Nebriga moderne o urbanosredinskom pejzažu.....	155
2.3.4.3.10. Moderna umetnost kao ishodište modernog pejzažno-arhitektonskog dizajna.....	156
2.3.4.3.10.1. Robert Burle Marks.....	158
2.3.4.3.10.2. Lorens Halprin.....	159
2.3.4.3.11. Pejzažna arhitektura na kraju 20. veka.....	161
2.3.4.3.12. Jednostranost ekološke dimenzije pejzažne arhitekture.....	165
2.3.4.3.13. Umetnička dimenzija pejzažne arhitekture.....	166
2.3.4.3.14. Oblikovanje i kompozicija u pejzažnoj arhitekturi.....	169
III. SOCIJALNI PROCESI I MODEL PARKA U 20. I 21. VEKU.....	173
3.1. Društveno-istorijski faktori i razvoj ideje gradskog parka.....	173
3.1.1. Integrisanje parkova u građenu sredinu.....	174
3.1.2. Tipovi oblikovanja parkovno-urbanih struktura.....	176
3.1.3. Kauzalnost grada i parka.....	179
3.1.4. Održivost i neodrživost među urbanosredinskim fizičkim strukturama.....	181
3.1.5. Građeni tipovi gradskih parkova.....	183
3.1.6. Pejzažno-arhitektonsko-urbane jedinice, sistem i vizije.....	189
3.1.7. Traganja za modelom parka u 20. veku.....	191
3.1.8. Od degradacije do nestanka nasleđenih parkova.....	196
3.1.9. Socijalni procesi i parkovi.....	199
3.1.10. Graditeljsko-urbani procesi i parkovi.....	200
3.2. Savremene tendencije u pejzažnoj arhitekturi krajem 20. veka.....	203
3.2.1. Park la vilette u Parizu 1982/83-1987.....	204
3.2.2. Park Andri Citroen (Parc André Citroën) 1985-1992.....	207
3.2.3. Barselonski model obnove urbanog nasleđa i revitalizacije.....	208
3.2.4. Nemački model obnove i revitalizacije degradiranih urbanii predeono-pejzažnih celina.....	210
3.3. Savremene tendencije u pejzažnoj arhitekturi početkom 21. veka.....	213
3.3.1. Lend-art u urbanom i predeonom pejzažu.....	215
3.3.2. Savremena pejzažna arhitektura i saobraćajni koridori.....	219
3.4. Inovativne tendencije u pejzažnoj arhitekturi.....	221

3.4.1. Krovni vrtovi.....	224
3.4.2. Vertikalni vrtovi – Patrik Blank.....	227
3.4.3. Verikalno-etažni vrtovi - Stefan Boeri.....	230
3.4.4. Savremene tendencije u pejzažnoj arhitekturi kroz projekte	233
3.4.4.1. Univerzitetski trg u Bir Šabi	233
3.4.4.2. Tems Barrier Park u Londonu.....	234
3.4.4.3. Bilbao - „Vrt koji se penje stepenicama”.....	236
3.4.4.4. Gradski centar „Ujbuda“ u Budimpešti	237
3.4.4.5. Stambeni blok i park „Šarlot“ u Danskoj.....	238
3.4.4.6. Vrt vile u San Francisku.....	239
3.4.4.7. Barselona - Paviljon u vrtu.....	241
3.4.4.8. „Gerskjub veza” u Glasgovu.....	242
3.4.4.9. Benidrom - Šetalište na moru.....	243
3.4.4.10. Prenamena braunfilda u San Francisku.....	245
3.4.4.11. Čikago - Park Milenium.....	247
3.4.4.12. Vrt na mostu u Londonu	247
3.4.4.13. Ulica – Most – Park u Vašingtonu.....	249
3.4.4.14. Pariz kao pametni grad budućnosti	251

IV. PEJZAŽNA ARHITEKTURA U USLOVIMA MODERNE I POSTMODERNE..... 253

4.1. Naučno marginalizovanje pejzažne arhitekture	253
4.1.1. Prve vizije i kasnije maglovite konotacije objekata pejzažne arhitekture u Srbiji i okruženju.....	254
4.1.2. Potiranje pejzažno-arhitektonskog graditeljstva	257
4.1.3. Marginalizovanje graditeljskog identiteta i fizičnosti objekata pejzažne arhitekture	260
4.1.4. Nevidljivost i vidljivost fizičnosti objekata pejzažne arhitekture	263
4.1.5. Ekskomunikacija pejzažne arhitekture kao gradograditeljske discipline.....	266
4.1.6. 3D identitet i vizija pejzažne arhitekture	268
4.1.7. Složenost i ranjivost urbanosredinskog pejzaža i prebivališta	271
4.1.8. Besmislena zelenologija pod svaku cenu.....	277
4.1.9. Zelene, crvene, smeđe i sve druge (ne)obojene 2D ravni	280
4.1.10. Svođenje objekata pejzažne arhitekture na praznine i stožere urbanog diskontinuiteta	282
4.1.11. Neodrživo vrednovanje pejzažno građenih objekata prema građivnim elementima	285
4.1.12. Neodrživa kombinatorika održive 3D i neodržive 2D terminologije	288
4.2. Neuništivost zastarelih 2D principa	289
4.2.1. Uporište 2D planiranja u zakonodavnom sistemu	291
4.2.2. Uzakonjena pseudourbanizacija i obrazovanje	293
4.2.3. Uzakonjivanje i bilansiranje virtuelnog i stvarnog u više nivoa	296
4.2.4. Izgrađena punina i neizgrađena praznina.....	300
4.2.5. Nepostojeća pejzažna arhitektura.....	302
4.2.6. Pejzažno-arhitektonsko-urbane teorije i pragma pred novim izazovima	304
4.2.7. Planirani, projektovani i građeni park u funkciji urbanog kontinuiteta ili diskontinuiteta?.....	305
4.2.7.1. Prvi primer: „Peti parkić” u Beogradu.....	306
4.2.7.1.1. 2D terminologija u funkciji urbanog diskontinuiteta	308
4.2.7.2. Drugi primer: „zeleni trotoari Sarajeva 2008.“	310
4.2.7.3. Treći primer: Akademski park u Beogradu.....	313
4.2.7.3.1. Akademski park kao temelj održivog pejzažno-arhitektonsko-urbanog kontinuiteta.....	315
4.3. Minimiziranje fizičkog subjektiviteta i kapaciteta.....	318
4.3.1. Neodrživi elitizam visokih nad pejzažnim delovima fizičkog urbanizma	319
4.3.2. Značaj održivog ekoreciprocityta.....	322

4.3.3. Kvizistručne 2D paradigme i greške	325
4.3.4. „Tačka preokreta ili zaokreta“	328
4.4. Toškovičeva dijagnoza 2D sadašnjosti i osećaj za 3D budućnost	330
4.4.1. Bez edukacije i znanja o održivom ekoreciprocitytu	331
4.4.2. Odnos 2D urbanističkog i regionalnog planiranja prema ekoreciprocitytu.....	332
4.4.3. Odnos integrativnog planiranja prema održivom ekoreciprocitytu.....	332
4.4.4. Pojam održivog 3D ekoreciprocityta.....	333
4.4.5. Debalans fizičkih struktura na štetu održive arhitekture urbanosredinskog pejzaža.....	334
4.4.6. Istorijska odgovornost savremenih gradograditelja	337
V. ELEMENTI PEJZAŽNE ARHITEKTURE	341
5.1. Spoznaja suštine o pejzažnoj arhitekturi.....	341
5.1.1. Raznorodni objekti pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva	345
5.1.2. Pejzažna arhitektura i gradograditeljstvo	347
5.1.2.1. Pojmovni i stvaralački smisao „pejzažne arhitekture“.....	347
5.1.2.2. Uzvišeni značaj pejzažne arhitekture	350
5.1.2.3. Specifičnosti 3D objekata pejzažne arhitekture	353
5.1.3. Zašto se uči pejzažna arhitektura	355
5.1.3.1. U čemu je ideja 3D objekta pejzažne arhitekture.....	358
5.1.3.2. Kako se pravi plan za gradnju 3D objekta pejzažne arhitekture	359
5.1.3.3. Faze i postupci građenja 3D objekta pejzažne arhitekture	359
5.2. Razumevanje pejzažno-arhitektonsko-urbanog objekta	360
5.2.1. Šta je park, vrt ili neki drugi objekat pejzažne arhitekture?	362
5.2.2. Osnovni delovi vrta, parka, ili nekog drugog objekta pejzažne arhitekture	363
5.2.2.1. Vrtno, parkovno ili pejzažno-arhitektonski elementi.....	364
5.2.2.2. Vrtno, parkovno ili pejzažno-floralni elementi	365
5.2.2.3. Parkovna kompozicija i stilske karakteristike	366
5.2.3. Svrha 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanog objekta	369
5.2.4. Funkcija 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanog objekta	370
5.2.5. Osnovne osobine 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanog objekta.....	371
5.2.6. Bezbednost u objektima pejzažne arhitekture.....	372
5.2.7. Dugovečnost objekata pejzažne arhitekture.....	372
5.2.8. Udobnost objekata pejzažne arhitekture	373
5.2.9. Lepota pejzažno-arhitektonsko-urbanog dizajna	374
5.2.10. Elementi prestiža u pejzažnoj arhitekturi.....	374
5.2.10.1. Vrtne, parkovne ili pejzažno-arhitektonske celine i prestiž	374
5.2.10.2. Vrtne, parkovne ili pejzažno-arhitektonski komfor.....	375
5.2.10.3. Vrtne, parkovne ili pejzažno-arhitektonska raskoš	376
5.2.11. Vrtne, parkovne ili pejzažno-arhitektonske posebnosti	377
5.2.11.1. Lepota u pejzažnoj arhitekturi.....	379
5.2.11.1.1. Vrtne, parkovne ili pejzažno-arhitektonske lepote.....	382
5.2.11.1.2. Patern savršenstvo pejzažne arhitekture, graditeljstva i umetnosti	384
5.2.11.2. Vrtne, parkovne ili pejzažno-arhitektonske fantazije.....	386
5.3. Gradivno-strukturni elementi	387
5.3.1. Osnovni gradivni i građeni elementi i sadržaji u objektima pejzažne arhitekture	388
5.3.1.1. Visoko građeni i gradivni elementi i sadržaji	388
5.3.1.2. Vrtne ili parkovne građeni i gradivni arhitektonski elementi i sadržaji	388
5.3.1.3. Nisko građeni i gradivni elementi i sadržaji	389
5.3.1.4. Vrtne, parkovne ili pejzažno-floralne gradivne i građene elemente i sadržaje	389

5.3.1.5. Dopunski gradivni i građeni elementi i sadržaji u objektima pejzažne arhitekture	389
5.3.2. Specifičnost i uzročno-posledična složenost pejzažno građenih jedinica	389
5.3.3. Analiza elemenata pejzažne arhitekture.....	391
5.3.3.1. Forma ili oblik 3D objekta pejzažne arhitekture.....	391
5.3.3.2. Struktura 3D objekta pejzažne arhitekture	392
5.3.3.3. Delovi i nazivi strukturnih elemenata u objektima pejzažne arhitekture	392
5.3.3.4. Materijali u objektima pejzažne arhitekture.....	392
5.3.3.5. Konstruktivne i konstitutivne karakteristike objekata pejzažne arhitekture	393
5.3.3.6. Trodimenzionalnost objekata pejzažne arhitekture.....	393
5.3.3.7. Mera fizičnosti – kapaciteta – volumena	394
5.4. Mere i proporcije.....	394
5.4.1. Proporcije u pejzažnoj arhitekturi	396
5.4.2. Moduli i njihova primena u pejzažnoj arhitekturi.....	396
5.4.3. Projektantski modularni sistem u pejzažnoj arhitekturi	397
5.4.4. Značaj projektantskog rastera ili modula u pejzažnoj arhitekturi	398
5.4.5. Simetrija i asimetrija u pejzažnoj arhitekturi	400
5.5. Pejzažno-arhitektonsko-urbana analiza prostora.....	401
5.5.1. Dimenzionalna analiza pejzažno građenog prostora.....	401
5.5.1.1. Kako izvesti dimenzionalnu analizu?	401
5.5.2. Pejzažni arhitekti na marginama pejzažno građenog prostora	402
5.5.2.1. Funkcionalna analiza pejzažno građenog prostora	405
5.5.2.2. Koje su funkcije 3D objekata pejzažne arhitekture.....	407
5.5.2.2.1. Osnovne funkcije 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanih objekata	408
5.5.2.2.2. Dodatne funkcije 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanih objekata	408
5.5.2.3. Prostorna organizacija funkcija u parku.....	408
5.5.2.4. Bez projektnog zadatka nema projekta ni objekta	410
5.5.3. Volumetrijska predstava pejzažno-arhitektonskog sklopa.....	411
5.5.3.1. Šta je važno za 3D predstavu pejzažno-arhitektonskog projekta?	411
5.5.4. Definisanje kapaciteta pejzažno građenog objekta	412
5.5.5. Tipična ili specifična ili kombinovana jedinica	413
5.5.6. Pejzažno-arhitektonsko-urbani sklop	415
5.5.7. Funkcionalni segmenti parka	417
5.5.7.1. Ulazni funkcionalni segment	418
5.5.7.2. Centralni funkcionalni segment	419
5.5.7.3. Komunikacijsko-komunikativni segment	420
5.5.7.4. Pomoćni ili dopunski segment	421
5.5.8. Još neke sugestije o pejzažno-arhitektonskoj analizi	421
VI. NAČELA O TIPOLOGIJI OBJEKATA PEJZAŽNE-ARHITEKTURE	423
6.1. Tematika pejzažno-arhitektonskog graditeljstva.....	423
6.1.1. Osnovna načela tipologije pejzažno građenih objekata	425
6.1.2. Načelo prostornog jedinstva pejzažno građenog objekta.....	425
6.1.2.1. Pejzažno-arhitektonsko-sociološko-urbani elementi	426
6.1.2.2. Sličnosti i razlike između privatnog i javnog pejzažno građenog objekta.....	426
6.1.2.2.1. Gradotvorno-tipološke karakteristike privatnih pejzažno građenih objekata.....	426
6.1.2.2.2. Gradotvorno-tipološke karakteristike javnih pejzažno građenih objekata	427
6.1.2.2.3. Način grupisanja gradivnih jedinica	431
6.1.2.2.4. Komunikacijske i komunikativne veze objekata pejzažne arhitekture	431
6.1.2.2.5. Veza vrtno, parkovno ili pejzažno građenih jedinica sa tlom	431

6.1.2.2.6. Odnos između privatnih i javnih pejzažno građenih jedinica	432
6.1.2.2.7. Socio-kulturni značaj pejzažno-građenih objekata	432
6.1.2.2.8. Odnos uticajnih faktora prema pejzažno građenim objektima	433
6.1.2.2.9. Pejzažno građeni urbanitet i forma	433
6.1.2.2.10. Pejzažno-urbana fleksibilnost	433
6.1.2.2.11. Strukturni sistemi vrtno, parkovno ili pejzažno građenih celina	434
6.1.3. Načelo kontekstualnosti	434
6.1.3.1. Efekti uticajnih faktora u pejzažnoj arhitekturi	435
6.1.3.2. Sistematizacija uticajnih faktora	437
6.1.3.2.1. Projektni zadatak za objekat pejzažne arhitekture	438
6.1.3.2.2. Projektni program za objekte pejzažne arhitekture	438
6.1.3.2.3. Lokacija objekta pejzažne arhitekture	438
6.1.3.2.4. Vremenska epoha i objekat pejzažne arhitekture	439
6.1.3.3. Uticajni faktori u procesu pejzažno-arhitektonskog projektovanja	439
6.1.3.3.1. O kontekstu vrtno, parkovno ili pejzažno građenog objekta	440
6.1.4. Načelo ambijentalizacije	441
6.1.5. Načelo evolucije ideja	442
6.1.6. Načelo profesionalne etike	443
6.1.7. Razumevanje tipologije sklopova u pejzažnoj arhitekturi	443
6.1.7.1. Tip i tipologija u pejzažnoj arhitekturi	444
6.1.7.2. Pejzažno-arhitektonsko-urbani sklop	445
6.1.7.3. Konstitutivni indikatori i motivi pejzažno-arhitektonskog sklopa	447
6.1.7.4. Parametri klasifikacije i tipološke obrade objekata pejzažne arhitekture	449
VII. PROJEKTOVANJE PEJZAŽNO-ARHITEKTONSKIH OBJEKATA	453
7.1. Šta je pejzažno-arhitektonsko projektovanje i projekat	453
7.2. Zašto i kako se rade pejzažno-arhitektonski projekti	454
7.3. Zakon ne poznaje pejzažno-arhitektonski projekat	455
7.3.1. Projektni zadatak	455
7.3.2. Projektno-investicioni program	456
7.3.3. Urbanističko-tehnički uslovi	456
7.3.4. Podaci o lokaciji	456
7.3.5. Zakon o planiranju i izgradnji	457
7.4. Vrste pejzažno-arhitektonskih projekata	457
7.4.1. Svrha i smisao pejzažno-arhitektonskih projekata	458
7.5. Priprema za pejzažno-arhitektonsko projektovanje	459
7.5.1. Izrada projektno-investicionog programa za objekte pejzažne arhitekture	459
7.5.2. Podloge za pejzažno-arhitektonsko projektovanje	460
7.5.3. Izrada programske-investicionih pejzažno-arhitektonskih skica	460
7.6. Pejzažno-arhitektonski projekat	462
7.6.1. Idejni pejzažno-arhitektonski projekat	462
7.6.1.1. Situacioni plan pejzažno-arhitektonskog objekta	463
7.6.1.2. Osnove pejzažno-arhitektonskog objekta	464
7.6.1.3. Karakteristični preseci	464
7.6.2. Idejni pejzažno-arhitektonski projekti i konkursi	464
7.7. Konstitutivnost i subjektivitet 3D objekata pejzažne arhitekture	465
7.7.1. Neodrživo 2D nasleđe planiranja, projektovanja i izgradnje objekata pejzažne arhitekture	465
7.7.2. Konstituisanje 3D pravila za oblast pejzažne arhitekture	467
7.8. Primena organskih gradivnih elemenata u pejzažno-arhitektonskom projektovanju	470

7.8.1. Dinamičke kvalitete floralnih gradivnih elemenata	471
7.8.2. Funkcionalne koristi floralnog gradivnog materijala	476
7.8.3. Funkcije pejzažno-arhitektonsko-urbanih struktura.....	475
7.8.4. Višeznačnost i pragmatična primena floralnih gradivnih elemenata	475
7.8.5. Grafički prilozi 1-80 (73).....	476
VIII. EPILOG	491
IX. LITERATURA	467
9.1. Knjige i periodika	497
9.2. Elektronski izvori.....	505
X. SPISAK FOTOGRAFIJA I GRAFIČKIH PRILOGA SA IZVORIMA	509
XI. SPISAK TABELA	529

I. OPŠTI UVOD

1.1. 3D vizija, znanje i učenje o pejzažnoj arhitekturi

U skladu sa savremenim usavršavanjem i unapređivanjem 3D znanja studenata arhitekture, pejzažne arhitekture, urbanističkog i prostornog planiranja na državnim i privatnim univerzitetima u Srbiji, kao i u njenom bližem i širem okruženju, neophodno je pokrenuti, artikulirati, aktualizovati, afirmirati, revitalizovati i dalje razvijati uvodna i osnovna stručna, ali i složenija naučna 3D znanja o izučavanju pejzažne arhitekture, graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa s čime je u sinergijskoj, organskoj i uzročno-posledičnoj vezi planiranje, projektovanje i izgradnja 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanih objekata, celina ili artefakata.

Da bi se razumele uvodne osnove planiranja, projektovanja i izgradnje 3D objekata vrtne, parkovne ili savremene pejzažne arhitekture, treba znati da tu nije reč o učenju kvazistručnih i neodrživih 2D znanja o tzv. uređenju i tzv. podizanju virtuelnih ili fiktivnih tzv. zelenih površina ili tzv. zelenila. Ovo je naučna monografska publikacija sa relevantnim, inovativnim, avangardnim i udžbeničkim performansama koja prvi put u istoriji savremene pejzažne arhitekture afirmiše izučavanje, a prezentuju se i 3D vizije, naučne teorije, znanja i učenje o 3D strukturama, objektima ili artefaktima pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa. Zato na samom početku, treba poći od arhitekture pejzaža i uvodnih pojmova i osnova o 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanističkim strukturama (dobrima), objektima (celinama) ili artefaktima (jedinicama).

Svaki početak učenja o arhitekturi pejzaža ili pejzažnoj arhitekturi kao istorijskom i savremenom ishodištu pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa, predstavlja u stvari odgovornu obavezu koja je u funkciji sticanja relevantnih 3D znanja o pejzažno-arhitektonsko-urbanističkim objektima i njihovim gradivnim i građenim elementima i sadržajima, tipologiji, planiranju, projektovanju, izgradnji... itd. To je važno i zbog njihovog održivog kombinovanja i komponovanja u vrtno, parkovno ili pejzažno-arhitektonskim projektima. Međutim, pogotovo je to važno kada su u pitanju pejzažno-arhitektonsko-urbanistički projekti, čiju okosnicu nužno treba da čini isti nivo detaljnosti za visoke, niske i pejzažno građene strukture, objekte ili artefakte i s tim u vezi, održivi lokalni ekoreciprocity između visoko, nisko i pejzažno gradivnih i građenih fizičkih struktura, objekata ili artefakata.

U vezi s tim, pošto se radi o planiranim, projektovanim i građenim 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanim strukturama, objektima ili artefaktima u urbanosredinskom prebivalištu (ljudskom naselju) i izvan njega, uvek treba poći od sagledavanja i analize osnovnih ljudskih aktivnosti, funkcija i delatnosti, kao što su stanovanje, rad i odmor. Tek na osnovu takvog pristupa i spoznaja, moguće je definisati koje visoke, niske i pejzažne fizičke strukture su relevantne za izgradnju urbanosredinske aglomeracije (prebivališta), zatim koliko je na principima održivog lokalnog ekoreciprocity potrebno izgraditi visokih, niskih i pejzažno građenih kapaciteta, i koje sve vrste ili tipovi visoko, nisko i pejzažno gradivnih i građenih jedinica mogu zadovoljiti planirane kapacitete složenog urbanosredinskog volumena.

U procesu planiranja, projektovanja i izgradnje 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanih struktura, objekata ili artefakata, kvalitet 3D znanja o elementima i osnovama ovih planskih, projektantskih i izvođačkih aktivnosti, predstavljaju elementarnu prethodnicu i temeljnu podlogu za njihovu kreativnu materijalizaciju, ali i nezaobilazan uvod u ostala složenija stručna i naučna planska,

projektantska i graditeljska znanja o 3D strukturama, objektima ili artefaktima pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa.

To dovoljno jasno ukazuje da u okviru naučno-egzaktnog podsticanja i afirmisanja 3D vizija i učenja, kao i sticanja uvodnih 3D znanja o 3D strukturama, objektima ili artefaktima pejzažne arhitekture, zatim arhitekture, urbanističkog i prostornog planiranja, nema i ne može biti mesta za dosadašnja zastarela, kontraproduktivna i kvazistručna 2D znanja koja neodrživo afirmišu virtuelnu edukaciju, regulativu i sliku o tzv. uređenju i tzv. podizanju tzv. zelenih površina, tzv. zelenila i tome slično. Isto tako, tu nema mesta za bilo kakva prevaziđena 2D znanja o 2D antisistemu tzv. zelenih površina ili antisistemu tzv. zelenila, koji u odnosu na egzaktni i jedino mogući i efikasni 3D sistem pejzažno-arhitektonsko-urbanih struktura, u stvari predstavljaju virtuelne plansko-urbanističke aktivnosti i neodržive 2D igrarije i traktate, čiji je smisao uzročno-posledično kondicioniranje fiktivne predstave o mađioničarski zamišljenom tzv. zelenopovršinskom ili 2D antisitemu sistemu tzv. zelenila. A taj tzv. zelenopovršinski antisitem bez volšebno oduzete fizičnosti i smisla, u stvari predstavlja evidentan produkt neodrživog kvazistručnog, spekulativog i pseudourbanog obrasca „3D=2D i obratno“. On na taj način, predstavlja fiktivni, kvazistručni, spekulativni i pseudourbani 2D patent o virtuelnom, neukom i neodrživom antisistemu fizički neprepoznatljivih ili besmislenih (virtuelnih) 2D tzv. zelenih površina, koje su volšebno i spekulativno patentirali 2D profilisani kadrovi arhitekata, planera, urbanista, pejzažnih arhitekata i drugih profila koji participiraju u sprovođenju posledične 2D edukacije, ali i izradi 2D regulative i 2D plansko-urbanističke ili projektno-urbanističke dokumentacije.

Na taj način, uvod u savremeno i održivo pejzažno-arhitektonsko-urbanističko planiranje, projektovanje i izgradnju 3D objekata vrtne, parkovne ili danas savremene pejzažne arhitekture, predstavlja projektantski analitički pristup i postupak kroz koji se vrši analiza najvažnijih (osnovnih) pejzažno-arhitektonsko-urbanističkih elemenata. Naravno, tu je prvenstveno reč o sadržajima, formama i elementima koji su u vezi i funkciji planiranja, projektovanja i izgradnje nekog konkretnog 3D objekta ili artefakta pejzažne arhitekture. To jasno pokazuje da su 3D objekti ili artefakti pejzažne arhitekture materijalna manifestacija projektantskih i graditeljskih znanja, iskustava i kulture, što podrazumeva da oni u sebi sadrže i nematerijalne (stvaralačke i kreativne) pretpostavke koje su prethodile njihovoj graditeljsko-urbanoj materijalizaciji.

Ovakav naučno i stručno utemeljen, i na početku 21. veka u odnosu na ceo 20. vek, čak avangardan pristup i razumevanje, neophodni su zbog sticanja i afirmisanja jedino održivih 3D znanja o formiranju održivog 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanističkog sklopa u procesu projektovanja bilo koje vrtne, parkovne ili neke druge pejzažno građene celine (objekta). Istovremeno, to je potrebno radi sticanja takvih znanja koja su važna i u procesu planiranja, projektovanja i izgradnje jedino održivog 3D sistema pejzažno-arhitektonsko-urbanističkih struktura, objekata ili artefakata u urbanosredinskoj aglomeraciji (naselju).

Iz ovoga nije teško zaključiti, da dosadašnje uvreženo, prevaziđeno, kvazistručno i neodrživo 2D planiranje, 2D projektovanje i 2D izgradnja virtuelnog 2D antisistema tzv. zelenih površina, zatim uvek pustošnog tzv. zelenila i šta sve ne u tom spekulativnom i kvazistručnom 2D maniru, u stvari je fiktivni ili virtuelni plansko-urbanistički i šumarsko-poljoprivredno-hortikulturalni produkt neodržive 2D edukacije, 2D teorija, 2D zakonodavstva i 2D pragme. Sve to, uveliko je doprinelo mađioničarskom i kvazistručnom oduzimanju treće dimenzije ili fizičnosti 3D objektima pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa, ali i posledičnog umnožavanja i uzakonjivanja neodržive pseudourbanizacije urbanosredinskog volumena.

Dakako, na ovakvim neodrživim „temeljima“ 2D edukacije i znanja mladih generacija, koja se stiču pod „kapom“ raznorodnih državnih fakulteta za arhitekturu, šumarstvo, poljoprivredu, geografiju, turizam itd., pod plaštom pejzažne arhitekture plasiraju se neodrživa kvazistručna, zastarela i prevaziđena 2D znanja, 2D patenti i tobože 2D dostignuća u toj oblasti. U takvoj nekritičkoj najezdi neodrživih kvazistručnih, spekulativnih, pseudourbanih i 2D patenata, uzročno-posledično i volšebno se uvrežila i uzakonila kvazistručnost, pseudodemokratija, pseudoregulatorna, pseudourbanizacija, deregulacija i degradacija urbanosredinskog, odnosno građenog ili artificijelnog volumena.

To potvrđuju i drugi kritičari u oblasti gradograditeljstva ističući puno argumenata koji govore u prilog da se arhitektonsko obrazovanje našlo u ćorsokaku i lavirintu neznanja i beznađa, jer je postalo anahronično, bezidejno i umorno¹. S druge strane, ukazuje se i na nestanak vrtnih gradova za račun novih formula kao što je „održivi grad“ (Sustainable City), „digitalni grad“ (Digital City), „pametani grad“ (Smart City), „zeleni grad“ (Green City) i „otporan grad“ (Resilient City). Ove nove formule promoviraju duh globalnih matrica, a u nasleđene urbane supstance unose se strana tela koja izazivaju klasnu segregaciju i razne funkcionalne, socijalne i ekološke poremećaje i reakcije. Samim nestankom identiteta gubi se moć održivosti i grad postaje plen finansijskih i drugih korporatokrata, njihove pohlepe i profilerskih namera koji ga sve više orijentišu ka ideji Doksijadisovog nekropolisa².

Naime, na principima takve neodržive 2D edukacije, tako školovani 2D arhitekti, 2D urbanisti, 2D pejzažni arhitekti, 2D planeri i 2D zakonodavci posredno (ne)svesno omogućavaju i podstiču neodržive spekulativne i kvazistručne 2D patente koji afirmišu koruptivne i pseudourbane interese investitorskog ili mandatnog urbanizma, umesto održivih principa 3D planiranja, projektovanja i izgradnje urbanosredinskog prostora i održivog 3D ekoreciprocity između visokih, niskih i pejzažno gradivnih i građenih fizičkih struktura i kapaciteta. Znači, to su ti suštinski razlozi koji su ustoličili neodrživi kvazistručni, spekulativni i pseudourbani 2D patent „3D=2D i obratno“. Zato nije neobično što uz pomoć uzakonjene 2D terminologije, administrativno-upravne trikologije i kroz uvreženi duh neodrživih spekulativnih interesa korumpiranih pojedinaca iz političkog, upravnog, administrativnog, investitorskog i stručnog establišmenta u drugoj polovini 20. veka, pa i danas u 21. veku, definitivno je zavladao profilerski trend degradacije i rušenja delova ili celina 3D objekata pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa.

Iz svih ovih uvodno i presečno navedenih ključalnih razloga, u uvodnom smislu i 3D pristupu, vizijama, znanju i učenju o problemu pejzažno-arhitektonskog projektovanja objekata pejzažne arhitekture, potrebno je upoznati se sa elementima proporcija, kompozicije i ritma, kako bi se u konačnosti, ovako stečena znanja vešto artikulirala i umešno primenila prilikom izrade vrtne, parkovne ili savremenog pejzažno-arhitektonskog projekta, ili prilikom izrade nekog pejzažno-arhitektonsko-urbanističkog projekta sa istim nivoom detaljnosti za sve urbanosredinske fizičke strukture, a onda i projektantske inovativnosti, doslednosti i tipološke preciznosti na principima održivog lokalnog ekoreciprocity, kako za visoko i nisko, tako i za pejzažno građene strukture, objekte ili artefakte.

¹ Maldini, Slobodan (2015). Umetnici i inženjeri, Večernje novosti – kultura, Beograd, god. LXII, 25. 04. 2015., str. 32. www.novosti.rs ; Maldini, Slobodan (2015). Arhitektura na ledu, Večernje novosti – kultura, Beograd, god. LXII, 05. 09. 2015., str. 32. www.novosti.rs ; <http://vizikultura.hr/corsokak-arhitektonskog-obrazovanja>

² Stojkov, Borislav (2015). Nestanak vrtnih gradova, Politika – kulturni dodatak – urbanizam, Beograd, 03.10. 2015., str. 10. ; www.politika.rs

U vezi s tim, postoji nekoliko tema koje objašnjavaju suštinu i karakter onoga što je važno naučiti, a to su istorijsko-urbani elementi vrtne, parkovne ili savremene pejzažne arhitekture, pejzažno-arhitektonsko-urbana analiza, pejzažno-arhitektonsko projektovanje, pejzažno-arhitektonsko-urbano i pejzažno-regionalno planiranje i pejzažno-arhitektonsko-urbana tipologija. Sve ovo ukazuje da se radi o složenom konglomeratu stručnih i nučnih znanja, iskustva i umeća koja su suštinska pretpostavka za naučno-edukativni program učenja i sticanja znanja tokom osnovnih studija i kasnije program doučavanja i sticanja viših i visokih znanja kroz primenu naučnih metoda za istraživanje i izučavanje pejzažne arhitekture, graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa u okviru master i doktorskih studija.

Dakle, uvod u projektovanje 3D objekata pejzažne arhitekture, ima za cilj da se upoznaju osnovni elementi pejzažno-arhitektonsko-urbanog planiranja, projektovanja i građenja, zatim sistematizacija tih elemenata i na kraju, njihovo korišćenje u kreativnom postupku oblikovanja, komponovanja (formiranja) i projektovanja 3D objekta, odnosno pejzažno građenih artefakata, jedinica, oblika ili celina. U vezi s tim, takođe treba upoznati i analizirati karakteristične pejzažno-arhitektonsko-urbane objekte, tipične, specifične i tematske mikroambijente i druge celine koji su sastavne, a zatim i funkcionalno, sadržajno, oblikovno, estetski i upotrebno važne graditeljske jedinice ili mikroceline urbanosredinske aglomeracije ili volumena.

Potom treba upoznati i analizirati i sve međuodnose fizičkih elemenata, mikroambijenata i drugih celina koje strukturisu sam objekat pejzažne arhitekture kao pojedinačnu graditeljsko-urbanu jedinicu, ali i urbanosredinsku celinu (volumen) ili građenu sredinu, jer je ta pejzažno-građena jedinica njen konstitutivni, integrativni, kompatibilni i komplementarni fizički, funkcionalni, strukturni, estetski, pejzažni, gradivni i graditeljski deo. To je neophodno i zbog regulisanja urbanosredinskog ekoreciprocityta, koji afirmiše ravnotežu između fizičkih struktura urbanosredinskog volumena i objekata pejzažne arhitekture kao jediničnih i sistemskih delova u interakciji sa širim okvirom urbanosredinske aglomeracije. A značajno je i zato, jer su to sve elementi koji su važni za razumevanje nešto šireg smisla planiranja, projektovanja i izgradnje 3D objekata pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa.

Dalje postupno sagledavanje, razmatranje i razrada ovih uvodno najavljenih tema i pristupnih načela o planiranju, projektovanju i građenju objekata pejzažne arhitekture, omogućava korisnicima ove naučno monografske publikacije sa inovativnim, avangardnim i udžbeničkim performansama da lakše razumeju i usvoje sve druge složenije faze i postupke, koji zainteresovanog korisnika ili budućeg stručnjaka vode ka uspešnom i celishodnom sticanju osnovnih znanja o formiranju pejzažno-arhitektonsko-urbanog 3D kapaciteta i sklopa dimenzija (širine, dužine i visine), odnosno planiranju, projektovanju i izgradnji 3D objekata pejzažne arhitekture.

U okviru ovih uvodnih napomena o planiranju, projektovanju i izgradnji 3D objekata pejzažne arhitekture, neće se posebno obrađivati klasifikacija 3D objekata pejzažne arhitekture, jer bi ona proširila zamišljeni okvir ove prezentacije o 3D otkrovenju, vizijama, znanju i učenju u oblasti vrtne, parkovne ili savremene pejzažne arhitekture, ali i već zamišljeni i definisani programski obuhvat o obrazovanju budućih arhitekata na Univerzitetu „Union – Nikola Tesla“ u Beogradu, odnosno neke druge visokoškolske ustanove. To jeste važan segment, ali za sam početak učenja o pejzažnoj arhitekturi u okviru visokoškolskih ustanova koje preferiraju program edukacije iz oblasti arhitekture, urbanizma i pejzažne arhitekture, posebno je važno da se razjasne pojmovi

koji će buduće stručnjake uvesti u suštinske osnove planiranja, projektovanja i izgradnje 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanih struktura, objekata ili artefakata.

Znači, za buduće visokoškolske ustanove čiji je program edukacije iz oblasti arhitekture, urbanizma i pejzažne arhitekture zasnovan na savremenim naučno-edukativnim osnovama 3D vizija, znanja i učenja o pejzažnoj arhitekturi, graditeljstvu, stvaralaštvu, kulturi, umetnosti i kulturno-parkovnom nasleđu, vidljivo je da će ova naučno-monografska publikacija sa udžbeničkim performansama predstavljati njegovu startnu osnovicu i nezaobilaznu literaturu.

1.2. Od prvobitne vrtne i parkovne arhitekture do pejzažne arhitekture

Prvi počeci vrtne i parkovne arhitekture, graditeljstva i umetnosti vezani su za prvobitnu i savremenu prostornu organizaciju i oblikovanje kućišta ili okućnice, čime se signifikantno artikulisao, uspostavio, afirmisao i usvojio ovaj arhetip vrtne i parkovne imaginacije, oblikovanja, organizacije, kultivisanja, formiranja i negovanja spoljašnjeg kućnog volumena. Iako ne postoje autentični artefakti i podaci o prvobitnim vrtne i parkovno graditeljskim strukturama, nesumnjivo je da su njihovom prvobitnom formiranju, oblikovanju i oplemenjivanju doprinele pragmatične ili funkcionalne potrebe, kao što su zaštita, bezbednost i ugođaj kućnog mikroambijenta. Međutim, u tom smislu ništa manje nisu bile značajne ni individualne ili grupne duhovne, kreativne i stvaralačke pobude i razlozi.

Ove prvobitne i već ukorenjene vrtne, parkovno ili pejzažno-arhitektonsko-urbane pobude, aktivnosti, stremljenja, pregnuća i dostignuća, s vremenom su dobijale na značaju. Tako se formirao, artikulisao i razvijao njihov graditeljsko-kulturni arhetip, identitet i kontinuitet, zbog čega one s vremenom dostižu smisao, stepen i značaj tradicionalnih graditeljsko-urbanih tvorevina i kulturno-istorijskih tekovina i vrednosti, koje u kontinuitetu formiraju, oblikuju, artikulišu i afirmišu nerazdvojivu vezu kuće i kućišta (okućnice) sa imanentnim elementima utilitarnog i dekorativnog vrta.

Ovakve stvaralačke aktivnosti kroz graditeljsko-urbanu istoriju, dovele su do formiranja prvobitnog graditeljsko-vrtnog i graditeljsko-parkovnog arhetipa, čime se već od praiskona ukazuje da je antropogeni faktor još kao anonimni narodni graditelj, revnosno izražavao i materijalizirao svoja pragmatična, duhovna i ugođajna nadahnuća i potrebe za organizovanjem, kultivisanjem, oblikovanjem, građenjem, oplemenjivanjem i negovanjem spoljašnjeg kućnog volumena.

Potom, u drevnim i organizovanim ljudskim naseljima tokom graditeljsko-urbane istorije, u okvirima naprednijih urbanih i drugih društvenih zajednica, vrtne i parkovne strukture dobijaju izražajniju graditeljsku, stvaralačku i kreativnu dimenziju i ulogu, a onda i dodatni prestižni, rezidencijalni, urbanosredinski i prostorni ili predeono-pejzažni značaj, smisao i dimenziju. Na taj način, one tokom dugovečne graditeljsko-urbane istorije postaju deo individualne, socijalne i stvaralački opredeljene graditeljsko-vrtno i graditeljsko-parkovne kulture i tradicije, te indikatori i konstitutivni elementi arhitekture pejzaža, odnosno vrtne, parkovne ili savremenog pejzažno-arhitektonsko-urbanog, graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa.

Osim toga, vrt ili park su oduvek služili kao idealan i privlačan ambijent ili sredina za razne druge vrste umetničkih dela, ali i ugođajnih i prestižnih kapaciteta i artikulacija. To dovoljno govori o mestu, ulozi i značaju prvobitne vrtne i parkovne umetnosti i savremene pejzažne arhitekture, koje su one imale u kulturnom, graditeljskom i urbanom razvoju jedne socijalne, kulturne ili državne zajednice, ali i anonimnih i poznatih graditelja i njihovim stvaralačkim umećima i porivima

kroz različite kulture i civilizacije³. Na taj način, njihova vredna ostvarenja kroz antičku, srednjovekovnu i savremenu graditeljsko-urbanu istoriju, značajno su doprinela razvoju pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, primenjene umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa. Zato nije slučajno što Aleksandar Krstić (1902-1980.) kao jedan od prvih srpskih istraživača i utemeljivača znanja o primenjenoj vrtnoj umetnosti navodi: „čak i u vreme kada je funkcija vrtne obrade bila svedena na ulogu pratećeg ukrasa drugih ljudskih tvorevina, kulturni značaj vrta nije se smanjivao“⁴.

To nedvosmisleno pokazuje da su objekti prvobitne vrtne i parkovne arhitekture nastajali još u pradavno vreme kada se još nije znalo za ekološke probleme u današnjem obliku, intenzitetu i smislu. Zato iz toga nije teško zaključiti da prvobitno spontano i kasnije graditeljsko planiranje, projektovanje i izgradnja 3D objekata pejzažne arhitekture, ima pre svega duhovni, umetnički, kreativni, ugodajni, stvaralački, graditeljski, urbani i kulturni smisao i dimenziju. Tek razvojem industrijalizacije, urbanizacije i umnožavanjem negativnih ekoloških problema i nasleđa, neporecivo se već od druge polovine 19. veka uočava i posebno artikuliše i afirmiše njihova sanitarno-higijenska uloga pri ublažavanju temperaturnih ekstrema i drugih oblika kontaminacije urbanog vazduha, odnosno ekološka dimenzija, uloga i značaj u smislu efikasnijeg provetravanja, pročišćavanja, oplemenjivanja i negovanja celokupnog urbanosredinskog ambijenta i volumena, ali i artikulacije organske dimenzije životnog smisla i života u urbanosredinskoj aglomeraciji (prebivalištu).

Ipak, od druge polovine 20. veka, uz svu dosadašnju marginalizaciju i minimiziranje vrtno, parkovno i pejzažno građenih struktura koje su uveliko uticale na degradaciju i redukciju objekata kulturno-parkovnog nasleđa, nije se mogao poništiti relevantni i neporecivi graditeljski, ugodajni, rekreativni, ambijentalni i urbanosredinski značaj i fizičnost prvobitnih vrtova i prakova, kao ni savremenih objekata pejzažne arhitekture. Samo na osnovu ovih činjenica, vidi se da kroz graditeljsko-urbanu istoriju objekti pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa ne nude nikakvu prirodu, već kroz kultivisanje, stilizaciju, estetizaciju, ambijentalizaciju, oblikovanje i negovanje urbanosredinskog i životnosredinskog volumena, nude i podstiču kreativnu, stvaralačku, graditeljsku, urbanu, parkovnu, vrtnu i savremenu pejzažnu arhitekturu, umetnost i kulturu na principima održivog ekoreciprocity između visoko, nisko i pejzažno građenih fizičkih struktura.

U tom smislu, može se reći da razvoj i evolucija prostorne organizacije, oplemenjivanja i oblikovanja vrtnih, parkovnih ili pejzažno građenih struktura, objekata ili artefakata kroz graditeljsko-urbanu istoriju, u tesnoj je vezi sa razvojem društvenih odnosa, te ekonomskog, tehničkog, industrijskog, tehnološkog i urbanističkog napretka. Ovi uticajni društveni faktori, pregnuća, stremljenja i dostignuća, nesumnjivo su doprineli razvoju gradograditeljstva, zatim vrtne, parkovne ili pejzažne arhitekture, umetnosti, stvaralaštva i kulture, što ih je prvobitno i danas istaklo i svrstalo među važne gradograditeljske discipline u procesu planiranja prostora i fizičkih kapaciteta, odnosno teritorijalne ili prostorne organizacije i urbanosredinskog razvoja.

Na osnovu toga, s razlogom se za vrtnu i parkovnu arhitekturu i umetnost kaže da su kroz graditeljsko-urbanu istoriju doprinele razvoju arhitekture pejzaža i da su na taj način postale prethodnica i okosnica savremene pejzažne arhitekture. Međutim, savremeni začeci pejzažne arhitekture u današnjem pojmovnom i pojavnom smislu, vezani su za izgradnju Central parka u

³ Ćerimović, Lj. Velimir (2013). Vrtna arhitektura (Garden architecture), *Srpska enciklopedija*, Matica srpska - Srpska akademija nauka i umetnosti - Zavod za udžbenike, Novi Sad - Beograd, Tom II, str. 802. www.pipaugs.org.rs

⁴ Krstić, Aleksandar (1964). *Vrtna umetnost* (CD), Umetnička akademija u Beogradu, Beograd, str. 3.

Njujorku 1853-1856., nakon čega Frederik L. Olmsted (Frederick Law Olmsted 1822-1903.) od 1862. godine prvi put u stručnoj i široj kulturnoj javnosti uvodi, pominje, razvija i afirmiše savremenu gradograditeljsku disciplinu pod novim nazivom „pejzažna arhitektura“.

Znači, tu je reč o kontinuitetu i dugovečnosti vrtne i parkovne arhitekture i umetnosti, odnosno planiranju i oblikovanju prvobitnih i savremenih vrtova, parkova i drugih pejzažno-urbanih struktura u sklopu urbanosredinskog prebivališta, suburbanog i predeonog pejzaža, koje imaju svoje korene još u predbiblijskim vremenima. Od tada do danas, sve ove tvorevine imaju duhovno, magično i mistično značenje, jer gotovo sve drevne religije su imale svoj mitski vrt ili park. Za Izraelce je to Eden, za Asirce Eridu, za Hinduse Ida-Varshu, za Etrurce Svete šume. Kod Grka, Alkinojev i Lertov vrt u Homerovoj Odiseji slika su raskošnog voćnjaka. Rimski vrtovi („horti“) prve su rezidencijalne tvorevine, pa je Vitruvije u svoje vreme već isticao da vrt koji je ukrašen odrinama artikuliše društveni ugled i reprezentaciju. Viši nivo rimskog vrtovog i parkovnog graditeljstva artikulišu rezidencijalni parkovi i vrtovi u atriju i peristilu⁵.

Njihova zajednička karakteristika jeste ideja nadahnutog blagostanja ovaploćena (oličena) u oblikovanom i kultuvisanom vrtom ambijentu ili „zemaljskom raj“ koji je ujedno personifikacija i metafora uvek mističnog i uzvišenog nebeskog raja. Zato vrtne, parkovne i druge pejzažno-arhitektonsko-urbane tvorevine uz ostvarenje duhovnih, intelektualnih i estetskih normi i zahteva kroz graditeljsko-urbanu istoriju i evoluciju, postaju i traju kao mesta pasivne rekreacije gde dominiraju inspiracija, uгода, uživanje, meditacija i opuštanje. Oni su kreativna sinteza, tekovina i tvorevina čovekove i zemaljske duhotvorne, blagotvorne i plodotvorne energije. Njihovo oblikovanje nikada nije bilo slučajno i nevažno, pa se ono kroz civilizacije i kulture manifestovalo na razne načine. Zato danas prema tim društveno-istorijskim epohama i razlikujemo antičke vrtove Mesopotamije, Perzije, Egipta, Grčke, Rima, Kine, Japana, zatim srednjeg veka, te vrtne, parkovne ili pejzažno-urbane strukture, objekte ili artefakte novog doba od renesanse, baroka, istoricizma, klasicizma, secesije, do Moderne i Postmoderne...

Ipak, već pri prvoj pomisli, ikone vrtne umetnosti i arhitekture čine svima poznati Edenski i Getsimanski vrt o čemu sa ushićenjem svedoče brojni starovekovni spisi i zapisi. Oni su ovozemaljska personifikacija i metafora nebeskog raja, koji su po nekim autorima vezani za drveno četvororečje u crnomorskom bazenu (Don, Dnjepar, Dnjestar i Dunav)⁶, ali i koje mnogi autori pretežno vezuju za drugo četvororečje na području nekadašnjeg perzijskog bazena (Fizon (Pison), Gehon (Gihon), Tigris (Hidekel) i Eufrat (Efrat))⁷.

Osim toga, i sama perzijska reč „paradis“ ima uzvišeno poimanje i konotaciju, jer ona u prevodu znači park ili vrt uzvišene rajске provenijencije i mistike. Prema Mojsiju, ona označava božanski Vrt u Edenu koji je religijska, umetnička, pa i vrtno-graditeljska vizija „zemaljskog raja“. Njegova tačna dispozicija još uvek nije poznata, ali se danas većinom pretpostavlja da je bio smešten „između Tigra i Eufrata i to na potezu poznijeg Vavilona, Selvekije i Bagdada“.

Za Mesopotamiju su vezani i Semiramidini vrtovi koji su takođe poznati kao posebno građeni vrtovi za uživanje, zbog čega su već odavno svrstani među sedam čuda antičkog sveta. Izgradio ih je novovavilonski car Navukodonosor u 5-6. veku pre Hrista na „levoj obali Eufrata (...) za ljubav

⁵ Čerimović, Lj. Velimir (2013). Isto, *Srpska enciklopedija*, Novi Sad - Beograd, Tom II, str. 802.; Dobrović, Nikola (1951). *Urbanizam kroz vekove II - Stari vek*, Naučna knjiga, Beograd, str. 37-46. i str. 181.; Simić, Nenad (1967). *Istorija umetnosti i hortikulture* (CD), Šumarski fakultet, Beograd, str. 5.

⁶ <http://www.vaseljenska.com/misljenja/da-li-srpski-grb-sa-4s-predstavlja-4-srpska-plemena-koja-su-nakon-potopa-krenula-u-4-pravca/> ; <http://www.skandalozno.rs/info/drevna-srpska-legenda-o-svojoj-kolevci-sa-usca-4-reke-koju-je-progutalo-more>

⁷ <http://opusteno.rs/misterije-fl59/potruga-za-edenskim-vrtom-t23840.html>; <http://croative.net/?p=27735>

svoje supruge Amite⁸. Dakako, tu su i poznate mavarske vrtno-rezidencijalne celine Alhambre iz 13. veka, kao i vrtno-memorijalna celina Tadž Mahal iz 17. veka i još mnoge dr.

Ovde treba podsetiti da su brojni graditelji vrtova i parkova kroz graditeljsko-urbanu istoriju bili veoma naklonjeni i zainteresovani za njihovu izgradnju, a nakon Mesopotamije, Perzije, Egipta, Grčke i Rima, u tome su prednjačili renesansni, barokni, pa čak i kasniji graditelji i stvaraoci u oblastima primenjene vrtno i parkovne umetnosti, pa i savremene pejzažne arhitekture u prvoj polovini 20. veka. Međutim, za 2D planere, projektante i graditelje vrtova i parkova, pogotovo u drugoj polovini 20. veka, može se reći da su začetnici anahroničnog, neutralnog, indiferentnog do restriktivnog odnosa prema drevnom, pa i savremenom vrtnom, parkovnom ili pejzažno-arhitektonskom graditeljstvu, stvaralaštvu, kulturi, umetnosti i kulturno-parkovnom nasleđu.

Na taj način, neodrživo je zanemaren graditeljsko-istorijski značaj i doprinos vrtnih, parkovnih ili pejzažnih graditelja i stvaraoca, zatim kontinuitet vrtno-parkovnog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i nasleđa, pa i njihov mikroambijentalni, a potom i makroubanistički i predeono-pejzažni značaj od Egipta i Mesopotamije preko Grčke, Rima, renesanse, baroka, istoricizma, klasicizma, sve do Moderne i Postmoderne u 20. veku. Tako je već od Bauhauasa, a pogotovo od druge polovine 20. veka pokrenuto volšebno minimiziranje, marginalizacija i redukcija vrednih uzora baroknih i eklektičkih ostvarenja, pa i nasledeni obrasci urbanističkog planiranja vrtnih, parkovnih i drugih pejzažno-urbanih struktura, pa i celih gradova kao što su Versaj, Sankt Peterburg, Vašington, Pariz, Nansi, Bat, Kaserta, Karlsrue i drugi.

To i jeste najveći propust modernog gradograditeljstva, zbog čega se može reći da su njegovi graditelji ignorisali i zapostavili vrednovanje vrtova, parkova i drugih objekata pejzažne arhitekture, da bi potom još manje marili za vrtni, parkovni ili pejzažno-urbani dizajn. Za takav stav delimično je „kriv“ i Bauhaus, jer je ostavio prvobitnu vrtnu i parkovnu i savremenu pejzažnu arhitekturu izvan svojih razmišljanja, govoreći „da vrt, park i pejzaž ne mogu biti predmet umetničkog oblikovanja“⁹.

Naravno, bila je to velika zabluda svojevremeno uticajnog Bauhauasa i neodrživ odnos prema dotadašnjoj vrtnoj, parkovnoj ili pejzažnoj arhitekturi i njenom graditeljstvu, stvaralaštvu, kulturi, umetnosti i kulturno-parkovnom nasleđu, koji se u većoj ili manjoj meri zadržao sve do danas. Taj voluntarizam, oportunistički i volšebno afirmisanje 2D neodrživih kvazistručnih svodenja, redukcija, degradacija i pseudokonotacija 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanih struktura, objekata ili artefakata i njihovih pojmovnih i pojavačkih oblika, nisu imali egzaktno naučno ili stručno uporište. Međutim, oni su nakon toga u drugoj polovini 20. veka kondicionirali pomodarski, spekulativni i ponižavajući kvazistručni odnos, a još više ekstremizam i prozelitizam Bauhauasa i njegovih sledbenika prema vrednim, zdravim, bogatim i kontinuirano privlačnim i prisutnim tekovinama i tvorevinama vrtnog, parkovnog ili pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa tokom moderne.

1.3. 3D pojmovni i pojavački smisao pejzažne arhitekture

Ovako intoniran uvod, zatim presečni (enciklopedijski) pogled na istorijski razvoj i doskora marginalni položaj pejzažne arhitekture, a potom i istraživački i naučni 3D pristup, sagledavanje i vrednovanje uveženih, uzakonjenih i neodrživih 2D ili pseudopatenata u oblasti pejzažne arhitekture, urbanizma, arhitekture i prostornog planiranja, nagoveštava da će se u ovoj naučno monografskoj publikaciji sa relevantnim udžbeničkim performansama o planiranju, projektovanju

⁸ Joseph Aug. Lux (1907). *Schöne Gartenkunst*, Paul Neff Verlag (Max Schreiber), Esslingen, str. 2-3.

⁹ Obad Šćitaroci, Mladen (1992). *Hrvatska parkovna baština*, Školska knjiga, Zagreb, str. 153.

i izgradnji 3D objekata pejzažne arhitekture, tražiti odgovori na pitanja, kao na primer: „Šta su 3D objekti pejzažne arhitekture?“, odnosno „Šta su fizičke strukture pejzažne arhitekture?“ itd.

U tom smislu, svaki početak sticanja znanja u nekoj naučnoj ili stručnoj oblasti, pa tako i u pejzažnoj arhitekturi, vezan je za objašnjavanje polaznih ili osnovnih pojmova koji zapravo sve zainteresovane uvode u predvorje temeljnih osnova ove struke i nauke u sferi 3D edukacije, 3D teorije i 3D pragme. Smisao toga i jeste da se u samom startu u pojmovnom i pojavnom smislu objasne, razumeju stručne i naučne osnove, koje su predmet interesa u oblasti planiranja, projektovanja i izgradnje 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanih objekata ili artefakata, a na taj način i pejzažne arhitekture, graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa.

Znači, neke osnovne teme će se više puta podvlačiti i ponavljati kroz poglavlja, jer se neke stvari moraju sagledati sa više aspekata i dobro razumeti i uteloviti u sposvtenoj prizmi znaja. To znači, na samom startu i kroz poglavlja, pojmovni i pojavni oblici moraju se jasno predstaviti, naučno i stručno objasniti i višestranu razumeti, kako bi se odgovorno radilo i delovalo u toj do sada, minimiziranoj i marginalizovanoj pejzažno-arhitektonsko-urbanoj, umetničkoj, graditeljskoj i predeonoj oblasti rada i stvaralaštva. Isticanje ove činjenice je značajno, jer je ovde reč o savremenom i održivom 3D pristupu, sagledavanju i učenju o 3D objektima prvobitne vrtne i parkovne arhitekture i savremene pejzažne arhitekture, o kojima autor ove publikacije nakon višedecenijskih istraživanja u poslednje dve decenije 20. i početkom 21. veka javno govori i piše kao o 3D ostvarenjima (objektima), strukturama, celinama, dobrima i artefaktima pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa¹⁰.

U ovom momentu, to je jako važna naučna i stručna prethodnica koja ima za cilj da podstakne i konačno ustoliči sticanje jedino održivih 3D znanja u oblasti pejzažne arhitekture, ali i u oblasti urbanizma, arhitekture i prostornog planiranja na svim državnim i privatnim univerzitetima i fakultetima koji su kompetentni (akreditovani) za sticanje takvih 3D znanja. Dakako, to je sad i ubuduće jedina održiva alternativa koja može dati nadu za stvaranje zdravih ili boljih gradova i drugih naselja u odnosu na dosadašnja iskustva i znanja, koja su sticana kroz uvrežena, uzakonjena i neodrživa 2D pseudoznanja ili 2D pseudopatente u oblasti arhitekture, urbanističkog i prostornog planiranja i projektovanja, te pejzažne arhitekture pod plaštom hortikulture, ekologije, šumarstva i poljoprivrede.

U sadašnjoj pragmi i programskom konceptu studija arhitekture i urbanizma na Univerzitetu „Union – Nikola Tesla“ u Beogradu ili drugim fakultetima arhitekture i urbanizma u Srbiji i šire, to treba imati na umu, jer do kraja studija studenti se neće više susretati sa učenjem o pejzažnoj arhitekturi. Dakle, za sada (verovatno privremeno) neće se više sticati nova znanja, nova zanimanja i nova iskustva u vezi s tim, a neće se razvijati ni rešavati nove dileme ili diskursi iz te oblasti. Zato su ove uvodne osnove važne, jer će značajno pomoći u nalaženju odgovora na jednostavnija pitanja iz pejzažne arhitekture, koja uvek počinju sa „Kako...?“.

Međutim, da bi se dobili odgovori na složenija pitanja iz pejzažne arhitekture, koja isto počinju sa „Kako...?“, mora se dalje na temeljima ove naučno-monografske i udžbenički referentne, pa čak i avangardne publikacije i njenih 3D vizija, znaja i učenja samoinicijativno nastaviti sa razvijanjem sopstvenih umeća, znanja i sposobnosti radi praktične primene uvodnih, ali i kasnijih višestepenih znanja i saznanja o planiranju, projektovanju i izgradnji 3D pejzažno-arhitektonsko-

¹⁰ Čerimović, Lj. Velimir (2009). Očuvanje i zaštita postojećeg – danas još nepoznatog kulturno-parkovnog nasleđa u uslovima globalnih promena, U *Zbornik Druge i Treće konferencije o integrativnoj zaštiti*, Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasleđa Republike Srpske, Banja Luka, str. 293-326.

urbanih objekata. Znači, mora se samoinicijativno, dugotrajno, strpljivo i stalozeno istraživački ponirati i još više tragati za višim znanjima u oblasti pejzažne arhitekture, kako bi budući arhitekti i pejzažni arhitekti (naročito budući istraživači i projektanti) sa više stečenih znanja uspešnije tražili i dobijali odgovore na pitanja koja glase „Zašto...?“.

Zato na ovom samom početku moraju se uočiti neke osnovne teme koje su samo na izgled jednostavne, kao: „Šta je pejzažna arhitektura?“; „Šta je pejzažno-arhitektonski projekat?“; „Šta su pejzažno-arhitektonski 3D objekti“, odnosno „Šta je park, vrt, predvrt...?“.

Kroz odgovore na ova pitanja, stiču se relevantne informacije i znanja koja su manje ili više nepoznata, a neophodna su za uvođenje u svet pejzažne arhitekture kao graditeljske, gradotvorne, stručne, umetničke i naučne discipline. Dok u projektantskom smislu, otkriva se i sadržaj i održiva metodologija vrtnog, parkovnog ili savremenog pejzažno-arhitektonskog projektantskog postupka. Na kraju, sve je to značajno kako bi se uspešno savladala pejzažno-arhitektonska analiza nekog planiranog, projektovanog i izgrađenog parka, vrta ili drugog pejzažno građenog objekta (artefakta ili celine).

Ovladavanje sa do sada malo poznatim ili potpuno nepoznatim pojmovnim odrednicama i samom pejzažno-arhitektonskom analizom, pre svega je naučno i stručno utemeljen, a to znači da je i vrlo važan 3D pristup u odnosu na dosadašnje 2D prevaziđeno, kvazistručno i neodrživo minimiziranje i vrednovanje 3D objekata pejzažno-arhitektonsko-urbanog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa u pojmovnom i pojavnom smislu. Konačno, mora se shvatiti, naučiti, znati i afirmisati održiva naučna i stručna 3D terminologija, kao i egzaktno činjenice da bilo koji planirani, projektovani i izgrađeni 3D objekat pejzažne arhitekture, iako je bez zidova, predstavlja važnu i neizostavnu fizičku (3D) strukturu urbanosredinskog prebivališta, jer oni u pravilu artikulišu imanentnu reprezentativnost, lepotu i ambijentalnost, iskonsku ili tradicionalnu kulturalnost i organsku ili sredinsku urbanost i održivi opstanak. U konačnosti, oni neminovno artikulišu i afirmišu suptilnu graditeljsku imaginaciju, koja je kroz graditeljsko-urbanu istoriju u stvari iskonski, kreativno i na rafiniran graditeljski način osmislila pejzažno-arhitektonsko-urbane oblike i strukture kao imanentne, vredne i graditeljski profilisane, stilizovane, kultivisane, transparentne i održive pejzažno-urbane jedinice, objekte ili artefakte ka uže i šire gravitirajućem predenom pejzažu.

Jednostavno, tu je reč o arhitekturi pejzaža i njenim 3D pejzažno-arhitektonsko-urbanim objektima koji u urbanosredinskom smislu i kontekstu imaju svoj kreativni, stvaralački, graditeljski, pejzažni i kulturni identitet. Potom, u kauzalnoj vezi s tim su još i kombinovane strukture integrativnih, kompatibilnih i komplementarnih pejzažnih, nisko i visoko gradivnih i građenih elemenata, a onda i imanentni fizički subjektivitet i kapacitet, urbanosredinski (ekourbani) bonitet i plansko-urbanistički legalitet.

Znači, ovaj 3D pristup samo je dobra priprema za naredne složenije poslove planiranja, projektovanja i izgradnje 3D objekata pejzažne arhitekture. Za dalje složenije aktivnosti u edukativnom, urbanističkom, prostornom, projektantskom, graditeljskom, umetničkom, kulturološkom i ekološkom smislu potrebno je kompozitno, sadržinski i organizaciono predvideti program sa više disciplina i predmeta iz oblasti pejzažne arhitekture. Znači, samo u tom kontekstu, tokom univerzitetske edukacije o arhitekturi, urbanizmu i pejzažnoj arhitekturi u Srbiji i njenom bližem i širem okruženju, a pogotovo na Univerzitetu „Union – Nikola Tesla“ u Beogradu, kroz druge jednosemestralne visoko-obrazovne jedinice (predmete) i programe iz ove oblasti, može se u okviru master i doktorskih studija stići i do najviših ili najsloženijih znanja iz oblasti pejzažne arhitekture.